

2. Natural history, growth rates, and treatment of popliteal artery aneurysms / I. Jergovic [et al.] // J. Vasc. Surg. – 2021. – Vol. 75. – P. 205–212. – doi: 10.1016/j.jvs.2021.07.243.

РЭЦЭПТ КАНЦА ХVІІІ СТАГОДДЗЯ З БІБЛІЯТЭКІ ГРОДЗЕНСКІХ ФРАНЦЫСКАНЦАЎ

Казуля С.В.

Гродзенскі дзяржаўны музей гісторыі рэлігіі

Актуальнасць. У айчыннай гісторыі вывучана роля каталіцкіх манастыроў ў пашырэнні ведаў у галіне медыцыны і стварэнні сістэмы апекі над хворымі ў ХV-ХVІІІ стст. Недастаткова ўвагі надаецца вывучэнню склада манастырскіх бібліятэк, як важнай крыніцы ў гэтай галіне гістарычнай навуцы слаба.

Мэта. У артыкуле на прыкладзе рэцэпта лекавага сродку ХVІІІ ст. паказаны ўнёсак ордэна францысканцаў у папулярызацыю медыцынскіх ведаў у Беларусі.

Метады даследавання. У артыкуле выкарыстаны метады гісторыка-генетычнага і палеаграфічнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. У Сярэдневякоўі і на пачатку Новага Часу каталіцкія манаскія ордэны выконвалі не толькі душпастырскую, але і харытатыўную функцыю. Пры шэрагу кляштараў існавалі шпіталі і аптэкі.

Не з'яўляўся выключэннем ордэн францысканцаў. У 1736 годзе пры Гродзенскім францысканскім манастыры быў заснаваны прытулак для бедных [3, s. 91]. Інвентар 1778 года сведчыць аб існаванні шпіталя: «За кляштарам і касцёлам шпіталь драўляны з палатамі і пакоямі гонтам крыты» [3, s. 91]. У 1817 годзе ў ім перабывала 6 асоб. Шпіталь быў знішчаны падчас вялікага пажару 1832 году і затым ужо не аднаўляўся. Аналагічныя ўстановы існавалі пры манаскіх асяродках у Свіслачы, Гальшанах, Навагрудку, Мінску [4, s. 192-196].

Аб цікаўнасці манахаў да медыцыны сведчыць і бібліятэка Гродзенскага францысканскага кляштара, якая зараз захоўваецца ў фондах Гродзенскага дзяржаўнага музея гісторыі рэлігіі. Кнігазбор налічвае 1434 друкаваных і рукапісных кніг ХVІ - пачатку ХХ стст. У яго склад уваходзяць як кнігі уласна гродзенскіх францысканцаў, так і выданні з іншых манастыроў ордэна ў Вялікім Княстве Літоўскім. Пасля масавай ліквідацыі францысканскіх манастыроў расійскімі ўладамі ў 1832 г. іх бібліятэкі трапілі ў Гродна. Сярод шматлікай багаслоўскай і прапаведніцкай літаратуры можна адшукаць працы па агульнай гігіене, анатоміі, бактэрыялогіі. Верагодна імі карысталіся пры даглядзе за хворымі.

Падчас навуковай каталагізацыі бібліятэкі гродзенскіх францысканцаў намі быў выяўлены рэцэпт вырабу лекавага сродку. Ён напісаны ад рукі на

старонках кнігі: Ваўжынец Рыдзеўскі. Казанні на нядзелі ўсяго года. Вільня, 1760 год [7]. Уладальніцкія надпісы 1780 года сведчаць аб прыналежнасці выдання Плацыду Яшчулду (Placyd Jaszczóld). Ён быў манахам французскага кляштара ў Свіслачы з 1780 г. і да смерці 6 сакавіка 1819 г., займаў пасады эканом (1781-1783), гвардыяна (настаяцеля) (1802-1811), пробашча (з 1812 г.) [3, s. 214; 4, s. 483-487]

Рэцэпт напісаны на польскай мове на левым ніжнім форзацы кнігі. Почырк ідэнтычны ўладальніцкім надпісам Плацыда Яшчулда, таму цалкам верагодна, што ён напісаў і тэкст рэцэпта. Прыводзім яго цалкам на мове арыгінала і ў перакладзе. Пры перакладзе выкарыстаны вынікі даследаванняў ў галіне польскай медыцынскай тэрміналогіі XIX – пач. XX стст. Люцыны Янковяк [2].

Арыгінал тэкста: Preskrupsya robienia proszku na laxę / Wziąc Jelapy pokraiać w kawalki drobne, upalić iak kawę / tylko aby nie przepalić, utrzyć na proszek w młynku raz y drugi / aby był miałkszy. / Sposob Zażywania tego Proszku / Wziąc łyżeczek dwie lub trzy wedlug konstytucyi słabszey lub / mocnieyszey namoczyć na noc w wodzie czystey y wziąc na cczo popiiac co raz wodą y zapiiac kleykim owsianym lub roso/łem , za każdą operacyą wodą zimną zapiiac.

Пераклад: Інструкцыя вырабу парашка супраць запору. Узяць ялапу, пакрышыць на дробныя кавалкі, смажыць (яе) як каву, але не перасмажыць, расцерці ў парашок ў млынку адзін і другі раз, каб быў дробны. Спосаб ужывання гэтага парашка. Узяць лыжачак две або тры паводле канстытуцыі слабай або мацнейшай, намачыць на ноч у чыстай вадзе, і ўзяць нашча піць больш з вадой і запіваць аўсяным кісялём, або бульёнам, пасля кожнага прыёму запіваць халоднай вадой. [7]

Галоўны інгрэдыент лекавага сродку-ялапа (лацінск. Ipomea Jalapa) – лекавая травяная расліна. Радзіма – Усходняя Мексіка. Назва паходзіць ад горада Халапа ў штаце Веракрус (Мексіка). У Еўропу ялапа трапіла ў XVII стагоддзі. У медыцыне выкарыстоўваліся яе клубні. З іх смалы выраблялі моцны слабіцельны сродак. У дадзеным выпадку для вырабу лека выкарыстоўваецца не смала, а сам клубень.

Жыхары Рэчы Паспалітай аб ўласцівасцях расліны даведаліся ў XVIII стагоддзі. У «Медычным кампендыуме» невядомага аўтара, выдадзеным у 1703 г. ў пераліку лекавых раслін ялапы яшчэ няма [1]. У «Агульным слоўніку медыцыны і хірургіі», выдадзеным ў Варшаве ў 1788 г. ёй ўжо прысвечаны невялікі артыкул. Ялапа названа у працы «адным з найлепшых катэрэтычных лекаў» [6, s. 640]. Цікава, што свой рэцэпт Плацыд Яшчулд напісаў у 1780 г., г. зн. да выдання згаданага слоўніка. Такім чынам аб лекавых уласцівасцях экзатычнай расліны ведалі нават у такім невялікім мястэчку як Свіслач. На пачатку XIX ст. лекавы сродак робіцца агульнавядомым. Яго згадвае Адам Міцкевіч у вершы «Ямбы» (да імянін сябры паэта Ануфрыя Петрашкевіча) (1819). Там ёсць такія радкі: «Забыўшыся аб тым што раніца, яшчэ вазьмі ялапы» (Zapomniawszy na ranek, jeszcze weź jelapy) [5, s. 110].

Невядома для каго прызначаўся рэцэпт на форзацы кнігі: для хворых у шпіталі пры Свіслацкім манастыры ці для кагосьці з манахаў, а можа для

самага Плацыда Яшчулда? Будзем спадзявацца што далейшае даследаванні кнігазбору гродзенскіх францысканцаў адкрые нам новыя невядомыя старонкі гісторыі айчынай медыцыны.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bacler, B. Rośliny lecznicze w osiemnastowiecznym polskim poradniku medycznym Compendium medicum auctum. Część 1 / B. Bacler, J. Drobnik // Annales Academiae Medicae Silesiensis. – Katowice, 2009. – Vol. 63. – S. 35–50.
2. Jankowiak, L. Synonimia w poskiej terminologii medycznej przelomu XIX i XX wieku / L. Jankowiak // Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej. – Warszawa, 2011. – Т. 48. – s.17–41.
3. Makarczyk, J. Kustodia Grodzieńska Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych w latach 1687-1832 / J. Makarczyk. – Гродна: Гродзенская дыяцэзія Рымска-каталіцкага Касцёла ў Рэспубліцы Беларусь, 2006 – 218 s.
4. Makarczyk, J. Prowincja Litewska – Białoruska Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych w latach 1687-1845. / J. Makarczyk. – Grodno: Grodzieńska Diecezja Rzymsko-Katolicka, 2012. – 555 s.
5. Mickiewicz, A. Dzieła poetyckie. / A. Mickiewicz. – Nowogródek: Nakładem Komitetu Mickiewiczowskiego, 1933. – 482 s.
6. Nicolas, Pierre-Francois. Dykcjonarz powszechny medyki, chirurgii i sztuki hodowania bydła czyli lekarz wiejski... : Dzieło pożyteczne wszystkim klassom obywatelów i do ich poiętności przystosowane .../ – Т. II. / Pierre-Francois Nicolas. – Warszawa: u P. Dufour konsyliarza nadwor. J. K. Mci, dyrektora Drukarni Prześwietney Szkoły Rycerskiej, 1788. – 758 s.
7. УК «Гродзенскі дзяржаўны музей гісторыі рэлігіі». КП 30039. Rydzewski W. Kazania Na Niedziele całego Roku. / W. Rydzewski. – Wilno: W Drukarni J. K. M. Akademickiej Societatis Jesu. 1760. – 372 s.

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСИРОВАНИЯ ЛЕЧЕНИЯ ПАЦИЕНТОВ С ТУБЕРКУЛЕЗОМ С ШИРОКОЙ ЛЕКАРСТВЕННОЙ УСТОЙЧИВОСТЬЮ ВОЗБУДИТЕЛЯ В СТАЦИОНАРНЫХ И АМБУЛАТОРНЫХ УСЛОВИЯХ

*Калечиц О.М., Глинская Т.Н., Климук Д.А., Саприкина Ж.Н., Бобрукевич
Е.Л., Белько А.Ф.*

Республиканский научно-практический центр пульмонологии и фтизиатрии

Актуальность. Несмотря на принимаемые на государственном уровне меры, туберкулез в Республике Беларусь остается распространённым заболеванием, наносящим значительный ущерб здоровью населения и экономике страны. Беларусь входит в список из 30 стран с высоким бременем множественно лекарственно-устойчивого туберкулеза (МЛУ-ТБ) [3].

МЛУ-ТБ представляет собой форму туберкулеза, вызываемую микобактериями туберкулеза (МБТ), которые устойчивы как минимум к